

مجموعه جزای عمومی

www.ketab.ir

تألیف

احمد شکیبا

سرشناسه	:	شکیبا، احمد، ۱۳۵۵ -
عنوان قراردادی	:	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	:	مجموعه جزای عمومی / تألیف احمد شکیبا.
مشخصات نشر	:	تهران: فرهوش، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۱۸۶ص.
شابک	:	978-600-8909-26-2
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	حقوق جزا -- ایران
موضوع	:	Criminal law -- Iran
موضوع	:	آیین دادرسی جزایی -- ایران
موضوع	:	Criminal procedure -- Iran
رده بندی کنگره	:	۹۶ ش ۸۰۰/۳ KMH۳۸
رده بندی دیویی	:	۳۶۹/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۱۴۴۷۵۵

مجموعه جزای عمومی
احمد شکیبا

ناظر فنی: صدیقه طلائی
صفحه آرا: اکرم ملک نژاد
طراح جلد: سید احسان مکه
نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص و محفوظ ناشر است.

آدرس: تهران - میدان انقلاب اسلامی، خیابان کارگر شمالی بالاتر از خیابان فرصت شیرازی، نبش کوچه جمفرزادگان - پلاک ۱۰۷۸

نمایشگاه و فروشگاه مرکزی: میدان انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ساختمان پارسا، پلاک ۲۶ طبقه ۱ و ۱-

تلفن: ۰۹۱۰۷۸۹۲۷۴۷ و ۶۶۹۳۱۶۶۹ دورنگار: ۸۹۷۸۴۵۵۸

وب سایت: www.farhooshpub.com

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۳	فصل اول: حقوق جزای عمومی ۱
۱۳	گفتار اول: کلیات
۱۴	مکاتب فلسفی و اجتماعی در حقوق جزا
۱۴	بررسی مکاتب
۱۴	مکتب کلاسیک
۱۵	مکتب فایده اجتماعی
۱۷	مکتب عدالت مطلق (عدالت ایده آلی کانت)
۱۸	مکتب نئوکلاسیک
۱۹	مکتب اثباتی یا تحقیقی
۲۲	به مکتب دفاع اجتماعی
۲۴	بند اول تقسیمات حقوق جزای داخلی
۲۴	بند دوم: تعریف حقوق جزای عمومی
۲۴	بند سوم: ویژگی های حقوق جزا
۲۶	بند چهارم: منابع حقیقه جزا
۲۶	منابع اصلی
۲۶	۱- قانون
۲۸	بند اول: تعریف جرم
۲۸	بند دوم: جرائم از نظر ماهیت
۲۹	بند سوم: عناصر تشکیل دهنده جرم
۲۹	گفتار سوم: عنصر قانونی
۳۰	جرم در اصول قانون اساسی
۳۱	نتایج و آثار اصل قانونی بودن
۳۲	۲- عطف بماسبق نشدن
۳۳	الف) قوانین کیفری ماهوی
۳۳	ب) قوانین کیفری شکلی
۳۵	مواعد عطف بماسبق شدن قوانین کیفری
۳۶	گفتار سوم: قلمرو قوانین کیفری در مکان (اصول تعیین کننده صلاحیت کیفری)
۳۶	بند اول: صلاحیت سرزمینی
۳۷	استثنائات صلاحیت سرزمینی
۳۸	بند دوم: صلاحیت شخصی
۳۸	صلاحیت شخصی
۴۱	بند سوم: اصل صلاحیت واقعی
۴۴	بند چهارم: صلاحیت جهانی (بین المللی)
۴۵	استرداد

۴۵	استثنائات پاسخ به تقاضای استرداد
۴۵	گفتار چهارم: عوامل موجه جرم
۴۶	بند اول: امر قانونی مقام ذی صلاح
۴۸	بند دوم: حکم قانون
۴۸	بند سوم: اجازه قانونی
۴۹	بند چهارم: ارتکاب عمل برای اجرای قانون اهم
۵۰	بند پنجم: دفاع مشروع
۵۱	شرایط مقرر برای دفاع مشروع
۵۱	۱- تجاوز فعلی یا قریب الوقوع باشد
۵۱	۲- تجاوز باید غیرقانونی باشد
۵۲	۳- رض دفاع
۵۲	۱- فقدان تحریک قبلی
۵۳	۲- رضایت راجع دفاع
۵۳	دفاع از دیگری
۵۵	سایر مقررات مربوط به دفاع مشروع
۵۵	بند ششم: ضرورت
۵۶	۱- بروز خطر شدید
۵۶	۲- فعلیت یا قریب الوقوع بودن خطر
۵۶	۳- ضرورت ارتکاب جرم
۵۷	۴- عدم مداخله عمدی در ارتکاب جرم
۵۷	۵- تناسب جرم با خطر
۵۷	۶- نداشتن وظیفه‌ی مقابله با خطر
۵۸	آثار ضرورت
۵۹	بند هفتم: رضایت
۵۹	مورد اول: عمل جراحی یا طبی
۶۲	مورد دوم: عملیات ورزشی
۶۳	اجزاء عنصر مادی
۶۳	۱- رفتار مجرمانه
۶۴	۲- ویژگی مرتکب
۶۴	۳- موضوع جرم
۶۴	۴- وسیله ارتکاب جرم
۶۴	۵- نتیجه جرم
۶۵	جرائم از نظر ماهیت
۶۶	مراحل ارتکاب جرم
۶۶	الف) قصد ارتکاب جرم
۶۷	ب) تهیه مقدمات

۶۸	پ) مرحله شروع به اجرا
۶۹	مجازات شروع به جرم
۷۳	وجه تشابه و تفاوت شروع به جرم و جرم عقیم و جرم محال
۷۳	گفتار سوم: عنصر روانی یا معنوی
۷۴	بند اول: عنصر معنوی در جرائم عمدی
۷۴	اجزاء عمد
۷۴	الف) آگاهی (علم)
۷۴	۱- علم به حکم
۷۵	۲- علم به موضوع
۷۶	ب) سوء نیت
۷۶	۱- سوء نیت عام
۷۶	۲- سوء نیت خاص
۷۷	۳- سوء نیت من
۷۷	۴- سوء نیت معین
۷۷	۵- سوء نیت مجرم با مستقیم
۷۷	۶- سوء نیت احتمالی
۷۸	۷- سوء نیت ساده
۷۸	۸- سوء نیت مشدد
۷۸	پ) انگیزه
۷۹	موارد استثنائی تأثیر انگیزه
۷۹	بند دوم: عنصر معنوی در جرائم غیر عمدی
۸۰	خصوصیات مجازات از نظر مکتب فایده اجتماعی
۸۰	افکار و عقاید دانشمندان مکتب فایده اجتماعی
۸۲	مکتب عدالت مطلق (عدالت ایده آلی کانت)
۸۲	طرفداران مکتب عدالت اجتماعی
۸۳	مکتب نئوکلاسیک
۸۴	مکتب اثباتی یا تحقیقی
۸۴	افکار و عقاید مکتب اثباتی یا تحقیقی
۸۵	تقسیم بندی مجرمین
۸۸	مکتب دفاع اجتماعی مارک آنسل (مکتب دفاع اجتماعی نوین)
۸۹	فصل دوم: حقوق جزای عمومی ۲
۸۹	مبحث اول: بزهکار
۹۲	گفتار اول: فاعل
۹۳	گفتار دوم: شرکت در جرم
۹۵	شرایط تحقق شرکت در جرم
۹۷	گفتار سوم: معاونت در جرم

۹۷	عنصر قانونی جرم معاونت
۹۸	شرایط تحقق معاونت
۱۰۰	عنصر مادی جرم معاونت
۱۰۳	مجازات معاون جرم
۱۰۴	بند اول: وجود مجازات خاص در شرع یا قانون
۱۰۴	۱- وجود مجازات خاص شرع
۱۰۴	۲- وجود مجازات خاص در قانون
۱۰۴	بند دوم: عدم وجود مجازات خاص در شرع یا قانون
۱۰۴	۱- در جرائم تعزیری
۱۰۵	۲- در مورد سایر جرائم
۱۰۵	استفاده فرد نابالغ در معاونت
۱۰۶	تفاوت جرم مشارکت و مشارکت
۱۰۶	سردستگی
۱۰۷	مبحث دوم: مسئولیت کیفری
۱۰۹	شرایط تحقق مسئولیت کیفری به علت رفتار دیگری
۱۰۹	نظریات در ارتباط با سبب مسئولیت کیفری ناشی از فعل دیگری
۱۱۰	گفتار اول: شرایط مسئولیت کیفری
۱۱۰	شرایط مسئولیت کیفری
۱۱۰	گفتار دوم: موانع مسئولیت کیفری
۱۱۰	علل رافع مسئولیت کیفری
۱۱۱	بند اول: علل مطلق
۱۱۱	۱- عدم بلوغ
۱۱۵	بازنگری در مورد احکام صادره در خصوص اطفال و نوجوانان
۱۱۵	۱- در مورد اطفال (۹ تا ۱۵ ساله)
۱۱۵	۲- در مورد نوجوانان (بیش از ۱۵ تا ۱۸ ساله)
۱۱۵	۳- جنون
۱۱۶	در خصوص جنون متهم سه فرض وجود دارد:
۱۱۹	۱- جنون بعد از ارتکاب جرم و قبل از صدور حکم
۱۱۹	۲- جنون بعد از صدور حکم قطعی باشد
۱۱۹	۳- اجبار و اکراه
۱۲۰	انواع اجبار
۱۲۲	مجازات اکراه کننده
۱۲۲	۱- در جرائم موجب تعزیر
۱۲۲	۲- در جرائم موجب حد
۱۲۲	۳- در جرائم موجب قصاص
۱۲۳	بند دوم: علل نسبی رافع مسئولیت

۱۲۳	۱- اشتباه
۱۲۳	۲- جهل به حکم شرعاً عذر محسوب گردد.
۱۲۴	جهل موضوعی
۱۲۹	فصل سوم: حقوق جزای عمومی ۳
۱۲۹	مبحث اول: مجازات‌ها
۱۲۹	گفتار اول: مجازات‌های اصلی
۱۳۰	۱- مجازات‌های اصلی برای اشخاص حقیقی
۱۳۴	۲- مجازات‌های اصلی برای اشخاص حقوقی
۱۳۵	گفتار دوم: مجازات تکمیلی
۱۳۶	۱- ضمانت اجرایی تخلف از مقررات مجازات تکمیلی
۱۳۷	گفتار سوم: مجازات تبعی
۱۳۹	۱- مجازات‌های تبعی
۱۴۰	مبحث دوم: مجازات تعزیری
۱۴۰	گفتار اول: مجازات تعزیری در مجازات
۱۴۰	بند اول: مجازات تعزیری
۱۴۱	بند دوم: مجازات تعزیری
۱۴۳	در تعدد جرم
۱۴۳	در تکرار جرم
۱۴۴	گفتار دوم: مجازات‌های جایگزین حبس
۱۴۵	شرایط اعمال مجازات‌های جایگزین حبس
۱۴۶	موارد اختیاری اعمال مجازات‌های جایگزین حبس
۱۴۷	موانع اعمال مجازات‌های جایگزین حبس
۱۴۷	امکان تخفیف یا تشدید یا لغو مجازات‌های جایگزین حبس وجود دارد
۱۴۸	گفتار سوم: تشدید مجازات
۱۴۸	تقسیم‌بندی کیفیات مشدده
۱۴۸	بند اول: کیفیات مشدده خاص
۱۴۹	بند دوم: کیفیات مشدده عام
۱۴۹	الف) تعدد جرائم
۱۵۲	بند دوم: تعدد در جرائم تعزیری
۱۵۲	۱- تعدد معنوی یا اعتباری
۱۵۳	۲- تعدد مادی یا واقعی
۱۵۷	شرایط تحقق تکرار جرم در حدود
۱۵۸	شرایط تحقق تکرار جرم در تعزیرات
۱۵۹	تخفیف مجازات در تعدد جرائم
۱۵۹	تخفیف مجازات در تکرار جرائم
۱۵۹	گفتار چهارم: تعویق صدور حکم

شرایط تعویق صدور حکم به موجب ماده ۴۰. ق.م.ا.....	۱۵۹
انواع تعویق به موجب ماده ۴۱. ق.م.ا.....	۱۶۰
ارتکاب جرم در مدت تعویق به موجب ماده ۴۴. ق.م.ا.....	۱۶۰
ضمانت اجرای عدم انجام دستورات در مدت تعویق به موجب ماده ۴۱. ق.م.ا.....	۱۶۰
گفتار پنجم: تعلیق مجازات.....	۱۶۱
تخلف از دستورات دادگاه در مدت تعلیق برابر با ماده ۵۰. ق.م.ا.....	۱۶۲
گفتار ششم: نظام آزادی مشروط.....	۱۶۴
مدت آزادی مشروط.....	۱۶۴
ضمانت اجرای تخلف از اجرای دستورات ماده ۴۳ در طول آزادی مشروط بدون عذر	
رجه برابر ماده ۶۱. ق.م.ا.....	۱۶۵
نظارت الکترونیکی.....	۱۶۵
گفتار هفتم: نظام نیمه آزادی.....	۱۶۶
گفتار هشتم: سقوط مجازات و زوال محکومیت کیفری.....	۱۶۷
الف) فراموشی محکوم علیه.....	۱۶۷
ب) گذشت شکایتی در جرائم قابل گذشت (استرداد شکایت).....	۱۶۸
پ) مضمحلان.....	۱۷۰
ت) نسخ مجازات قالدنی.....	۱۷۱
پ) مرور زمان.....	۱۷۳
ت) توبه مرتکب.....	۱۸۲
تأثیر توبه در جرائم مختلف.....	۱۸۳
منابع.....	۱۸۵

مقدمه

می‌دانیم که از میان تمامی گرایش‌های رشته علوم انسانی، رشته حقوق یکی از پرطرفدارترین و البته می‌توان گفت از کارآمدترین شاخه‌های علوم انسانی است.

در این راستا و برای درک بهتر مفاهیم حقوقی در هر کدام از دروس مرتبط با قوانین موضوعه در کشور، اساتید بزرگوار تاکنون مبادرت به نگارش مجموعه‌های گوناگونی نموده‌اند، که در نوبه خود کامل و بی‌نظیر است.

اما تصور اینجانب در این عقیده استوار است که زیربنای ساده از هر مطلبی ضامن سلامت دیگر مطالبی خواهد بود که بر آن پایه نهاده می‌شوند.

با این هدف و به همین منظور، همچنین بدلیل علاقه شخصی بعد از سالها تجربه در زمینه ترجمه متون حقوقی آنچه که باعث سهیل در درک و تسریع در آموزش درس جزای عمومی می‌شود را در این نوشتار گردآوری کرده‌ام.

آنچه مسلم است هر کتاب مجموعه تلاش این نویسنده است که علی‌رغم تلاش‌های بی‌دریغ او خالی از مواردی نیست که تذکر آنها توسط خواننده مطلب بیشترین کمک را در رفع نقایص خواهد نمود. لذا در این راستا نظرات شما عزیزان، تشکر و راهی است که در پیش دارم و انتقادات سازنده شما باعث استواری گام‌های بعدی خواهد بود. در پایان لازم است از مشوق اصلی در تمامی موفقیت‌های زندگی‌ام، پدرم حجه الاسلام والا سلمین مرحوم محمد جواد شکیب‌زاده و همراه همیشگی‌ام، همسر مهربانم، یادی و سپاسی ارزنده داشته باشم.

احمد شکیب‌